

הלכות פורים המשולש

על פי פסקי מרן הגאון
רבי אשר ויים שליט"א

יו"ל ע"י
מכון מנחת אשר

אדר תשפ"ה
ירושלים תובב"א

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

המען למכתבים:

ת.ד. 23170

ירושלים

Email: info@minchasasher.com

הלכות פורים המשולש על פי פסקי מרן הגאון רבי אשר וייס שליט"א¹

סעודת פורים לפרזים בערב שבת

א. פרזים העושים סעודה בערב שבת, שיטת הרמ"א² שיש לאוכלה בשחרית משום כבוד שבת. ודעת כמה ראשונים³ שעושים את הסעודה אחר המנחה ובלילה פורס מפה ומקדש, אך רובא דעלמא לא נהגו כן⁴. ואותם שבכל השנים עושים את הסעודה אחה"צ, יכולים לעשות כן גם בע"ש, רק ראוי לסיימה קודם שעה תשיעית, משום כבוד שבת⁵.

דיני קריאת המגילה

א. אין קורין את המגילה בשבת, ותקנו חכמים להקדימה לערב שבת. ונחלקו הראשונים אם נחשבת קריאתה כקריאה בזמנה או לא. ונפק"מ אם צריך עשרה כמו בכל קריאה שלא בזמנה או לא. והמשנה ברורה⁶ פסק דצריך עשרה. אך יש שפסקו שאם אין עשרה גם היחיד יכול לברך על קריאתו⁷, וכן מורה מרן שליט"א⁸.

¹ נכתב ע"י הרה"ג ר' יצחק שרייבר שליט"א והרה"ג ר' בנימין ביינוש רוזנבוים שליט"א
² סי' תרצ"ה סעיף ב'.

³ מובא במגן אברהם סימן תרצ"ה סק"ט ובסימן רמ"ט סק"ו.

⁴ במנחת אשר פורים המשולש סימן א' הסביר הא דנהגו להימנע מלעשות סעודה ע"י פורס מפה, או משום שלדעת המקובלים אין זה ראוי לכתחילה כמו שכתב בכף החיים (סימן רע"א ס"ק כ"ב). או משום שיש בזה חשש ספק ברכה לגבי המוציא כמבואר בשו"ע (סימן רע"א ס"ד). ועוד שיש לחוש דלדעת הירושלמי דאין עושים סעודת פורים בשבת, משום שנאמר "לעשות אותם ימי משתה", ולכן צריך סעודה בפני עצמה לפורים ולשבת, ולכן יש להשלים את סעודת הפורים לפני סעודת השבת, וצ"ע.

⁵ מנחת אשר פורים המשולש סימן א'.

⁶ סי' תר"צ ס"ק ס"א.

⁷ הגרי"ח זוננפלד בשלמת חיים (ח"א סי' ק"ב – ק"ג) כתב שכן מנהג ירושלים, שבשעת הדחק יהוד קורא בברכה.

⁸ עיין מנחת אשר פורים המשולש סימן ג' אות ב', ושם סימן י'. ויסוד הדברים דיש לצרף בזה כמה דעות, חדא דעיקר הדין שצריך עשרה שלא בזמנה אינו מוסכם בראשונים שהוא לעיכובא, והכא נחלקו הראשונים אי מיקרי שלא בזמנה. ודעת החזון איש (סימן קנ"ה אות ב') ועוד מגדולי האחרונים דא"צ עשרה, כיון דהכל קוראין ביום זה ואיכא פרסומי ניסא. ועוד שהרי כתב הרמ"א (סוסי' תר"צ) דאף

ב. דעת הגר"ז דבקריאה זו אין ראוי ליחיד לקרוא בלחש עם השליח ציבור, דאז הוי קריאת יחיד ולא קריאת ציבור, אך החזון איש⁹ כתב דכל שקורין עשרה ביחד אף שכל אחד קורא גם לעצמו אין בכך קפידא, וכך נוקט מרן שליט"א דאין צריך בזה דין ציבור, אלא רק גדר של פרהסיא משום פרסומי ניסא¹⁰.
אולם בלא"ה בכל שנה הוראת מרן שליט"א שיש להימנע מלקרוא את המגילה יחד עם הבעל קורא¹¹.

ג. אף אותם ששמעו כבר קריאת המגילה מצטרפין לעשרה¹².

דבומנה צריך לכתחלה עשרה, מ"מ אם כבר קראו את המגילה בציבור וכבר נתפרסם הנס, גם יחיד יכול לקרוא לכתחלה, ומסתבר דגם שלא בזמנה סברא זו כחה יפה.

⁹ או"ח סי' קנ"ב.

¹⁰ מנחת אשר פורים משולש סימן ג' אות ד'.

¹¹ מנחת אשר לקט שו"ת בהל' פורים סימן ד'. ויסוד הדברים דבאמת היה מן הראוי לדון לומר שיש לקרוא יחד עם הבעל קורא, וכמו דמצינו בטור (או"ח סימן נ"ט) לגבי ברכת יוצר אור שחששו הרא"ש והטור דכיון שהיא ברכה ארוכה שמא יפליג האדם במחשבותיו ולא ישמע כראוי קריאת הש"ץ ולא יצא ידי חובתו, ולכן כתבו שראוי לאמרו יחד עם השליח ציבור. והלכה זו הובאה בשו"ע שם סעיף ד'. ואם בברכת יוצר חששו שמא לא ישמע כראוי, במגילת אסתר שהיא ארוכה פי כמה מברכת היוצר על אחת כמה וכמה. ובמגן אברהם (סימן תר"צ ס"ק מ"ז) כתב לפי דברי הרשב"א (שו"ת ח"א סימן תס"ז) דכמו שהקורא שדילג על תיבה אחת לא יצא יד"ה, הוא הדין השומע ולא דקדק בכל תיבה ותיבה לא יצא ידי חובתו. ועיי"ש בלבושי שרד שמדבריו מבואר דאם חשב מחשבות אחרות בשעה ששמע קריאת המגילה לא יצא ידי חובתו, ולשיטתו איך מצאנו ידינו ורגלינו במצות מקרא מגילה הלא אף שאדם משתדל בשמיעת המגילה מ"מ לא ימלט שיהיו מחשבותיו מתרוצצות, ולדברי הלבושי שרד לא יצא ידי חובתו.

אמנם למעשה מורה מרן שליט"א שאינו ראוי שכל אחד יקרא לעצמו את המגילה בלחש יחד עם הבעל קורא, דהלא חידש הבית יוסף (סימן תרפ"ט) דאף דבכל שאר המצוות שבדיבור אין צריך להשמיע לאזניו (וכמבואר בסימן ס"ב סעיף ג' לגבי קריאת שמע) מ"מ במקרא מגילה לא די במה שמוציא בשפתיו אלא צריך להשמיע לאזניו משום פרסומי ניסא, והביאו להלכה בשער הציון (שם סק"ז). ומאידך אסור לקרוא בקול יחד עם הבעל קורא דשמא ישמעו שכניו ויכוונו לצאת על ידו ולא ע"י הש"צ. ואם רבים יקראו בלחש באופן שמשמיעים לאזניהם יש חשש אמיתי שיווצר רחש שישמע גם לאחרים ויבואו לידי מכשול שיכוונו לצאת בשמיעת שניהם או שלא יוכלו לשמוע היטב את קריאתו של הבעל קורא.

וכל זאת מלבד מה שכתבו האחרונים והמשנה ברורה (סימן רפ"ה ס"ק י"ד) בכללם, דאם קורא עם הש"צ יש חשש שלא ישגיח למה שיקרא הש"צ כיון שהוא עסוק בקריאה דידיה.

ועוד יש לחוש דלפעמים הקורא בעצמו מקדים את הש"צ בכמה מילים, ואפשר דבכה"ג הוי ליה כאילו לא שמע כלל את קריאת הש"צ כיון שהוא מכוין ודעתו על קריאתו.

ולכן יש להימנע מלקרוא עם הבעל קורא, והמבחן לדעת ששמע כל מה שהבעל קורא הקריא, מרגלא בפומיה דמרן שליט"א דכל שהוא עוקב בעיניו או באזניו אחרי הקריאה, ברור שלכל הפחות יש בלבו כונה כחה ונסתרת לשמוע, ובוה די כדי להוציאו ידי חובתו, ועדיף לנהוג כן ולא לקרוא עם הש"צ.

¹² מנחת אשר פורים המשולש סימן י' אות ג'. כן מבואר ברמב"ן במלחמות (דף ג' ע"א מדה"ר), ומשום שהוא רק משום פרסומי ניסא.

ד. נחלקו הראשונים אם נשים מצטרפות לעשרה בקריאה שלא בזמנה¹³. והרמ"א כתב שהוא ספק. ולחומרא אין לצרפן¹⁴.

ה. אין לצרף קטן לעשרה, אף שהגיע לחינוך¹⁵.

ו. יש אומרים שעשרה מצטרפין למקרא מגילה כל ששומעים זה את זה אף שאינם עומדים במקום אחד¹⁶. אולם דעת מרן שליט"א אינו כן, אלא צריכים להיות במקום אחד. אך כשיש עשרה במקום אחד, גם העומד מאחורי בית הכנסת חשיב כקורא עם הציבור¹⁷.

ז. יש לעיין אם מוקף יכול להוציא פרוז בקריאת י"ד, דיש לומר דאין חיוב המוקף אלא מדרבנן, דגזירת שמא יעבירו מדברי סופרים הוא, והפרוז חייב מדברי קבלה, ודעת הטורי אבן¹⁸ דהחייב מדרבנן אינו מוציא החייב מדברי קבלה, וצ"ע. אף שנראה יותר שאכן יכול להוציא, לכתחלה יש להימנע מזה¹⁹.

ח. יש שכתב דאם שמע הקריאה ממוקף ביום י"ד והבעל קורא מת בו ביום, השומעים לא יצאו ידי חובתם²⁰. ודעת מרן שליט"א דיצאו ידי חובתן²¹.

¹³ הר"ן (מגילה ו' ע"ב מדה"ר) כתב שמצטרפות כיון שהיו באותו הנס והייכות בקריאת המגילה. אך בטור (סי' תרפ"ט) בשם בעל העיטור כתב דאינן מצטרפות, כיון שאינן מצטרפות לזימון ולתפילה. ובעיטור מובא טעם נוסף, שהוא משום פריצותא. ונפק"מ בזה לענין מנין של עשר נשים.

¹⁴ מנחת אשר פורים המשולש סימן י' אות ג'.

¹⁵ מנחת אשר פורים המשולש סימן י' אות ג'. באור זרוע (מובא בהגהות אשרי מגילה פ"א סי' ו') נסתפק בזה. במשנה ברורה (סי' תר"צ ס"ק ס"ג) כתב בשם הפרי מגדים שדייק ממה שהרמ"א נסתפק אם נשים מצטרפות, דעל כרחק ס"ל דקטנים אינם מצטרפים. אמנם (סי' תרפ"ח ס"ק כ') לגבי קריאה שלא בזמנה כתב דגם קטנים מצטרפים. ואין טעם לחלק בדיון עשרה בין קריאה בזמנה לקריאה שלא בזמנה.

¹⁶ מקראי קדש פורים סי' נ'.

¹⁷ מנחת אשר פורים המשולש סימן י' אות ג'.

¹⁸ מגילה ד' ע"א.

¹⁹ מנחת אשר פורים המשולש סימן ג' אות ג'. ושם סימן ט'.

²⁰ ספר שלמי מועד (עמוד רצ"ד) במכתב הגר"צ כהן בשם הגרש"א, דכיון דיום י"ד הוא תשלומי ט"ו, והבעל קורא מת לפני יום ט"ו נמצא למפרע שלא היה בר חיובא ביום י"ד. וכיוצא בדבר קא מטו משמיה דהגר"ש אלישיב דמוקף שקרא את המגילה בי"ד להוציא אחרים, ושוב נעשה אונן עד למוצאי שבת, הוברר הדבר למפרע שהשומעים לא יצאו ידי חובתם כיון שבט"ו פטור הוא מן המצוות. וכתב מרן שליט"א דאין נראה כן, הלא דאין אנינות בשבת, ועוד דכיון שבי"ד בשעת קריאת המגילה היה חייב, פשוט שאין חיובו בטל למפרע.

²¹ מנחת אשר פורים המשולש סימן ט' אות א'. דכיון שביום י"ד היה בין החיים ונתחייב בקריאה אין חיובו נפקע למפרע כלל.

ט. יש אומרים שמי שקרא בי"ד בפרזים ועלה לירושלים בו ביום או להיפך, צריך לחזור ולקרוא במקומו דשאני חיוב המוקף מחיוב הפרוז²². ודעת מרן שליט"א דזה אינו, דלגבי מגילה אין ביניהם ולא כלום²³.

י. יש שכתבו שקטן שהגדיל בשבת יקרא את המגילה בו ביום²⁴, ודעת מרן שליט"א שאין דבריהם עיקר להלכה²⁵.

יא. כיון שאין קורין את המגילה בשבת, תקנו חכמים שיהיו שואלין ודורשין בה בענינו של יום²⁶. ונחלקו הראשונים באיזה אופן שואלין ודורשין, יש אומרים שהכוונה ששואלין בהלכות הפורים²⁷. ויש אומרים שעוסקים בענינו של גם ודרשת המגילה²⁸. וירא שמים יצא ידי שניהם²⁹.

²² כך קא ממנו משמיה דהגרש"ז אוירבך זצ"ל.

²³ מנחת אשר פורים המשולש סימן ט' אות ג'

²⁴ חשק שלמה (מגילה ה' ע"א), ובשו"ת הגרע"י שלזינגר (או"ח סימן רל"ד) כ"כ בשם מהרי"ל דיסקין, ע"פ סברת הר"ן (מגילה ד' ע"ה מדפי הר"ן) שבמילה בשבת לא גזרו שמא יעבירונו, כי זו מצות היחיד, ואחרים יזכירו לו, וה"ה כאן שרק יחיד קורא המגילה בשבת. וכ"כ בציץ הקודש (ח"א סי' נ"ה) בשם הגרי"ח זוננפלד.

²⁵ מנחת אשר פורים המשולש סימן ח'. דמעולם לא שמענו שיקראו המגילה בשבת, אף שהוא דבר שכיח ואין לך ראייה גדולה משתיקת הקדמונים. וכ"כ האדר"ת (קובץ אוצרות ירושלים תשס"ג עמוד כ"ד) שהז"ל עקרו לגמרי מקרא מגילה מיום השבת והו"ל כקנין מעות. וכיוצ"ב כתב בשו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סי' קכ"ז). ועיין עוד במנחת אשר פורים המשולש סימן ג' אות ג' אות ג' בדברי הטורי אבן (מגילה ה' ע"א ד"ה ע"ש זמנם) והרש"ש (מובא בקונטרס אחרון שם) בדרך מקרא מגילה בפורים המשולש אם עיקר התקנה היתה על שבת והקדמוהו ליום ו', או שהתקנה מעיקרא היתה לקרוא ביום ו', ויש בזה נפ"מ בנידון דידן.

²⁶ מגילה דף ד' ע"א.

²⁷ כ"ה ברמב"ם (הל' מגילה פ"א הי"ג) וברא"ש (מגילה פ"א סימן ה').

²⁸ ר"ן (מגילה דף ב' ע"ב מדפי הר"ן). וברש"י שם כתב שמעמידין תורגמן לקרות את אגרת הפורים.

²⁹ מנחת אשר פורים המשולש סימן ה', ועוד שם בסימן ב' אות ב'.

דיני סעודת פורים

- ב. זמן סעודת פורים למוקפין, לדעת הירושלמי³⁰ שמאחרין אותה לאחר השבת³¹. הר"ן כתב בשם הרא"ה שיש לעשותה בערב שבת³². ובמהרלב"ח³³ נקט בדעת הבבלי שעושים אותה בשבת. וכן דקדק מסתימת דברי הרמב"ם³⁴. אמנם דעת השו"ע³⁵ ורוב הפוסקים דלהלכה יש לעשותה בט"ז. והפרי חדש שם נקט דיש להחמיר ולקיים מצוות אלה בט"ז ובט"ז³⁶.
- ג. כתב הרמ"א³⁷ דגם בליל פורים יש להרבות קצת בסעודה. ויש לעיין בפורים המשולש, אם יש להרבות בסעודה בליל ט"ז, דשמא אין זה אלא בליל פורים ממש, ויום ט"ז למוקפין אינו פורים, אלא זמן תשלומין למצות סעודה³⁸.
- ד. יש להסתפק אם שם מוקף נקבע בשנה זו ביום י"ד או ביום ט"ז, ונפקא מינה אם מותר למוקף לנסוע לעיר פרוז בערב שבת, דאם נקבע כמוקף יכול לנסוע ולקיים שם דינו כמוקף. ונראה דהצריך לצאת את ירושלים בערב שבת, יאכל סעודת פורים וישלח מנות לחומרא בערב שבת כדין פרוז, ויחזור לאכול סעודה וליתן משלוח מנות ביום א' כדין מוקף³⁹.

³⁰ מגילה פ"א ה"ד, דף ה' ע"א.

³¹ ובמעם שאין עושין אותה בשבת, אמרו שם, משום דכתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, את ששמחתו תלויה בכי"ד, יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים. ובמאירי בריש מגילה ובעוד ראשונים כתבו שהוא משום שאין לשלוח מנות בשבת. והיינו מחשש הוצאה מרשות לרשות, כמבואר במאירי (שם ה' ע"א). והידוש עצום מצינו במשך חכמה (אסתר פ"ט ל"א) שנקט בדעת הירושלמי שסעודת פורים נדחית למוצאי שבת ולא ליום ט"ז. ובמנחת אשר פורים המשולש סימן ו' כתב על דבריו שהם דעת יהוד ואין הלכה כמותו.

³² דף ג' ע"א מדפי הרי"ף. דכשם שעל קריאת המגילה אמרי' דלא יעבור כתיב, ה"ה לגבי הסעודה. וכן דעת המאירי (מגילה ה' ע"א).

³³ סימן ל"ב.

³⁴ וכן משמע ברבינו חננאל (מגילה ה' ע"ב).

³⁵ סי' תרפ"ח ס"ו.

³⁶ עיין מנחת אשר פורים המשולש סימן ב' אות א'.

³⁷ סימן תרצ"ה סעיף א'.

³⁸ מנחת אשר פורים המשולש סימן ו'.

³⁹ מנחת אשר פורים המשולש סימן ד', שם סימן ג' אות ג', שם סימן ט' אות ב'.

מתנות לאביונים ומשלוח מנות

א. מתנות לאביונים נותנים בערב שבת, בזמן חובת קריאת המגילה⁴⁰.

ב. מצות משלוח מנות לא נזכר בשו"ע מתי נוהגת, ונראה דפשיטא ליה דמשלוח מנות שייכא לסעודת פורים⁴¹, וכך כתב במשנה ברורה⁴². אך דעת החזון איש⁴³ דמשלוח מנות ביום י"ד, כמו מתנות לאביונים⁴⁴. והוראת מרן שליט"א להלכה ליתן משלוח מנות ביום ראשון⁴⁵.

על הניסים

א. המוקפין אומרים על הניסים בשבת בלבד. אך האומר גם בי"ד לא הפסיד ובודאי אין מחזירין אותו⁴⁶. אך אם נזכר לפני גמר הברכה הוראת מרן שליט"א דחזור לומר "מעולם קוינו לך ועל כולם וכו'"⁴⁷.

ב. יש שכתב שמוקף שנמע לעיר ביום י"ד, אומר עה"נ בשבת, דבליל י"ד נקבע כמוקף⁴⁸. ודעת מרן שליט"א דאין הדבר מוכרע, ויל"ע אם קביעות המוקפין תליא בליל ט"ו כמו בכל שנה, דזהו עיקר יום הפורים שלהם, ורק את קיום מצוות היום איחרו חז"ל והקדימו לפי הצורך⁴⁹.

⁴⁰ שו"ע סימן תרפ"ח סעיף ו', ועיין בזה במנחת אשר פורים המשולש סימן ב' אות א'.

⁴¹ מנחת אשר פורים המשולש סימן ב' אות ג' ועוד שם בסימן ג' אות א'. ויסוד הדברים עפ"י דברי תרומת הדשן (סימן קי"א) שטעם מצות משלוח מנות הוא סיפוק צרכי הסעודה. וטעמו של המנות הלוי שהוא כדי להרבות אהבה, אינו אלא דברי דרש, ואינו עיקר להלכה, עיין בזה באריכות במנחת אשר (מועדים ח"ב סימן כ"ז).

⁴² סימן תרפ"ח ס"ק י"ח.

⁴³ סי' קנ"ה אות ב'.

⁴⁴ וכ"כ בכנסת הגדולה הגהות טור סי' תרצ"ה ס"ק ד'.

⁴⁵ מנחת אשר פורים המשולש סימן ב' אות א', וסימן ג' אות א'.

⁴⁶ שו"ת רדב"ז ח"ו סימן ב' אלפים ק"ה.

⁴⁷ מנחת אשר פורים המשולש סימן ג' אות ח'. עפ"י המבואר במשנה ברורה (סי' קי"ד ס"ק י"ט) לגבי מי שאמר בימות החמה מוריד הגשם שחזור לומר רב להושיע מוריד המל.

⁴⁸ הליכות שלמה דיני פורים המשולש אות א'.

⁴⁹ וכן מובא בספר שלמי מועד בשם הגרשו"א.

ומידי ספק לא יצאנו, ולכן הוראת מרן שליט"א שיאמר עה"נ בהרחמן בברהמ"ז, ובאלקי
נצור בשמו"ע⁵⁰.

ברכת שהחיינו

א. כתב המגן אברהם⁵¹ שיש לכוין בברכת שהחיינו בקריאת המגילה ביום לפטור את שאר
מצוות היום. ויש לעיין אם בפורים המשולש תועיל ברכת שהחיינו שביום י"ד לפטור סעודת
פורים ומשלוח מנות דיום ט"ז⁵². והוראת מרן שליט"א דלרווחא דמילתא יקח פרי או בגד
חדש ויפטור בשהחיינו את מצוות היום⁵³.

⁵⁰ מנחת אשר פורים המשולש סימן ג' אות ג', סימן ד' וסימן ט'.

⁵¹ סי' תרצ"ב סק"א.

⁵² ובמנחת אשר פורים המשולש סימן ג' אות ו' וסימן ז' כתב דנראה דתלוי במה שנחלקו שם הפרי מגדים והביאור הלכה שם אם
שהחיינו דלילה יכול לפטור את מצוות היום, או דכל שלא חל עליו חיובם אינו נפטר בהם.

⁵³ מנחת אשר פורים המשולש סימן ג' אות ו' וסימן ז'.